

Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarsko vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781

zaslužni prof. dr. Andrej Šalehar

Brdo, 30. 9. 2013.

Vsebina

Slovenci in začetki poučevanja čebelarstva

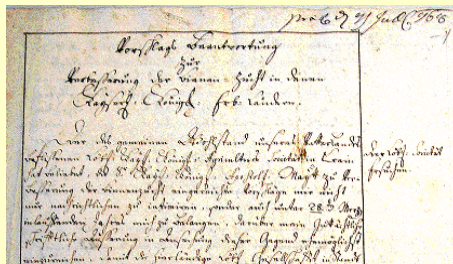
**Čebelarski patent in instrukcije za čebelarske mojstre – Marija
Terezija 1775**

**Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarsko vrtnarsko šolo na
Lanšprežu iz leta 1781**

- 1. pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva**
- 2. pravilo: Osnutek za vajence**
- 3. pravilo: Načrt za splošno koristno čebelarsko vrtnarsko šolo
pod gospostvom Lanšprež**
- 4. pravilo: Pouk za skrbnike**
- 5. Zaključki**

Slovenci in začetki poučevanja čebelarstva

7.7.1768. – ODGOVOR Petra Pavla Glavarja – prvi strokovni opis čebelarjenja na Kranjskem (prevod Mihelič, 1934 – 27 strani).

Za izboljšanje čebelarstva predlaga: izobraževanje čebelarjev, čebelarsko šolo, zakonodajo in slovensko čebelarsko literaturo.

Glavar obljublja, da bo kmetom ob nedeljah in praznikih ob prostih urah ustno razlagal čebelarski nauk.

Slovenci in začetki poučevanja čebelarstva

6.4.1770. – Anton Janša – imenovan za prvega c. kr. učitelja čebelarstva

Maj 1770 – oktober 1781 – prva c. kr. čebelarska šola – Augarten na Dunaju

Anton Janša poučuje čebelarstvo v Augarten na Dunaju

Iz knjige: Martin Perc, 1925, ovitek

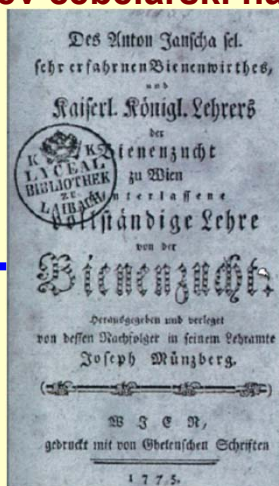

Slovinci in začetki poučevanja čebelarstva

Janšev čebelarski nauk

Naslovnica prve izdaje Janševe knjige:
Abhandlung vom
Schwärmen der Bienen. Wien 1771

Naslovnica prve izdaje Janševe knjige:
Vollständige Lehre von der Bienenzucht.
Wien 1775

Knjigi sta učbenika, ki sta poučevala o kranjskem čebelarjenju in Janši ter kranjskemu čebelarstvu prinesla svetovno slavo.

V slovenskem jeziku:

Prva leta 1906

Druga leta 1792

Slovinci in začetki poučevanja čebelarstva

Janšev čebelarski nauk

Johan Augustin Kratzer (učenec Antona Janše): **1774**

Fizikalni – praktični pogovori o celotnem čebelarstvu za rabo in pouk za vse gospodarske ljubitelje **novega avstrijskega načina gojenja čebel**

Uvodoma je zapisal: Ne bom Vam pri tem navajal niti stare niti novejšje pisce, ki so pisali o čebelah, razen od pokojnega gospoda Janše Ravnanje s čebelnimi roji, ker si bomo izbrali za vodstvo izkušnjo, ki je najboljša učiteljica

Knjiga je dostopna na spletu, v NUKu (sig. 9592), v knjižnici Narodnega muzeja (sig. K7424)

Slovenci in začetki poučevanja čebelarstva

Janša je črpal svoje čebelarsko znanje iz nenapisanih modrostnih knjig slovenskega naroda. Njegovo življenjsko delo je koreninilo v čebelarskih izkušnjah slovenskega kmečkega kolektiva, ki so se sporočale in izpopolnjevale od roda do roda, dokler jih ni poklicani poedinec ponesel v svet, jih strnil v individualno poglobljen sistem in z njimi zmagal. Zato je ocena Janševga dela do neke mere ocena takratne visoke stopnje čebelarske kulture slovenskega kmeta. Ko se torej ob dvestoletnici Janševga rojstva poklanjamo njegovemu spominu, se obenem klanjamo tudi onemu jedru slovenskega naroda, iz katerega je Janša izšel, — slovenskemu kmetu.

Mihelič, 1934, str. 155

Čebelarski patent in instrukcije za čebelarske mojstre

Marija Terezija, 8.4.1775.

Nro. 1680.
den 8. April 1775.
Bienen-
zuchtver-
breitung
In Anbetracht der Nutzbarkeit der Bienen-
zucht ist auf Unkosten des Aserariums
I. in Wien eine Hauptschule der Bienenzucht
errichtet, welche in dem Garten des Belvedere allen
Lehr-

Naslovna stran patenta »Bienenzuchtverbreitung« iz leta 1775
Sammlung Verordnungen und Gesetze, zvezek VII, 1786, str. 204

Instruk-
tion für die
Bienen-
meister.
Für die Bienenmeister ist nachfolgende Instruk-
tion dem Patente angehängt worden:
I. Hat der Bienenmeister in dem ihm von

Naslovna stran »Instruktion für die Bienenmeister« iz leta 1775
Sammlung Verordnungen und Gesetze, zvezek VII, 1786, str. 208

Čebelarski patent in instrukcije za čebelarske mojstre

Bienenzuchtverbreitung — določa v prvem členu, da se na Dunaju na državne stroške ustanovi glavna čebelarska šola, ki je brezplačna in odprta za vse.

Instruktion für Bienenmeister — določa v drugem členu, da se pri naročilu čebelnjakov s potrebnimi panji upoštevajo načela prvega čebelarskega učitelja Janše.

Peta točka določa, da ne more biti nihče sprejet za državnega učitelja čebelarstva, ki se ni učil v glavni čebelarski šoli na Dunaju, kdor ni bil izprašan od tamkajšnjega prvega učitelja in kdor ne dobi spričevala, da je sposoben sam voditi čebelarstvo in o tem poučevati tudi druge.

Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarsko vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781

Portret Petra Pavla Glavarja v
kapeli na Lanšprežu

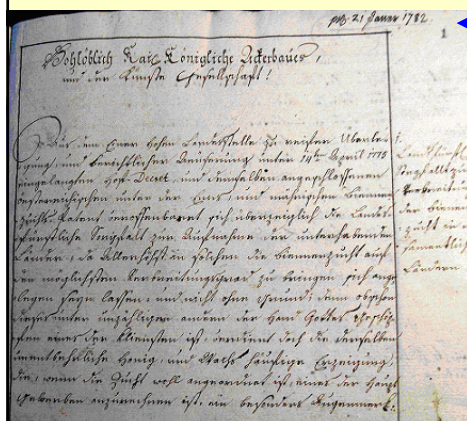

Podpis Petra Pavla Glavarja

Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781

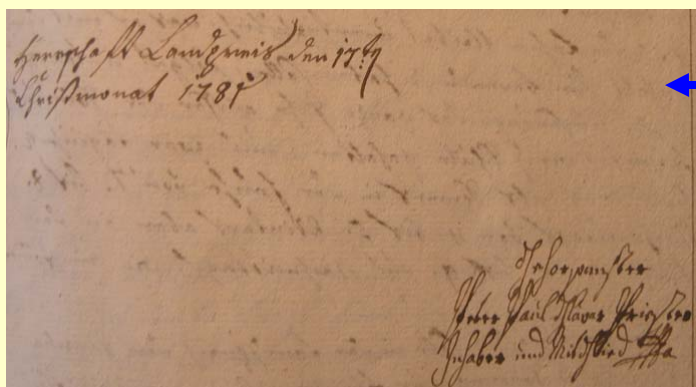
17.12.1781. - Peter Pavel Glavar: Poročilo kmetijski družbi o potrebnih ukrepih za povzdigo čebelarstva na Kranjskem, o ustanovitvi čebelarške šole in organizaciji vaških čebelarških zadrug – 43 listov in na koncu so dodana 4 pravila za čebelarstvo vrtnarsko šolo (12 listov)

Prispelo dne 21. januarja 1782

Naslovnica: Predlog za dvig čebelarstva – Glavar 1781
Zbirka rokopisov – AS SI 1073, 1/24 r, 13. st. - 1941

Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarstvo vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781

Gospodstvo
Lanšprež,
17.
decembra
1781

Najpokornejši Peter Pavel Glavar, duhovnik,
posestnik in ud (kmet. družbe), lastnoročno

Pravila Petra Pavla Glavarja za čebelarsko vrtnarsko šolo na Lanšprežu iz leta 1781

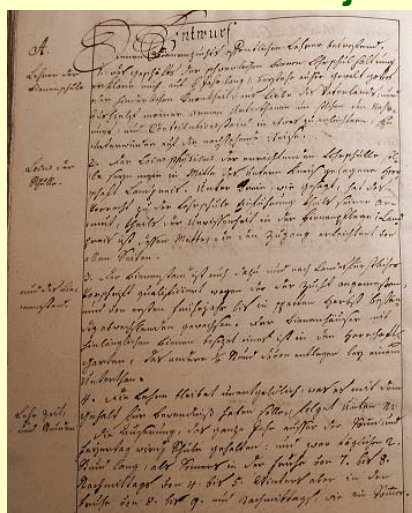
Gospod France Baraga je prebral in prevedel Glavarjeve rokopise.

Gospod Janez Gregori, prof. biol. in čebelar, je nesebično pomagal pri strokovni redakciji Glavarjevih pravil.

Obema se najtopleje zahvaljujem.

Stroške branja in prevajanja rokopisov ter del stroškov natisa knjige sta pokrila g. Anton Koželj in Andrej Salehar.

A. pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva

Pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva – uvodna stran – Glavar 1781

Zbirka rokopisov – AS SI 1073, 1/24 r, 13. st. - 1941

Pravilo ima 17 odstavkov

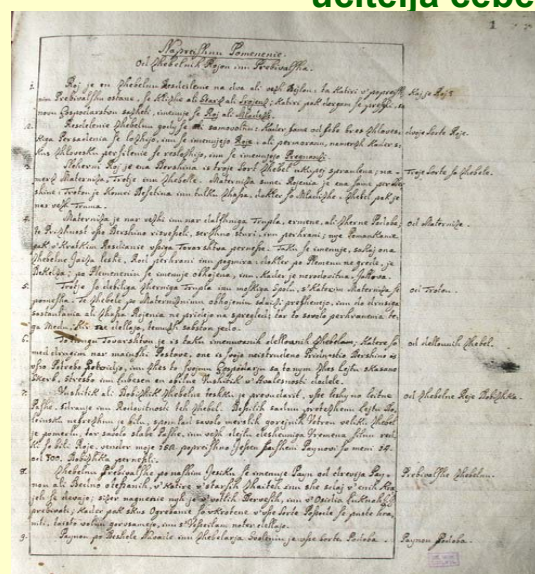
A. pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva

POUDARKI:

- Peter Pavel Glavar je pripravljen brezplačno prevzeti mesto učitelja za dobo šestih let
- Letna državna plača za čebelarskega učitelja (300 gld) gre v sklad za nabavo čebeljih panjev za skupne čebelnjake
- Šola na Lanšprežu, kjer sta že bila dva čebelnjaka
- Pouk brezplačen (čebelarski patent)
- **Pouk v deželnem (slovenskem) jeziku**
- Osnova: Janšev čebelarski nauk, dopolnjen z vsemi stvarmi, ki jih Janša v knjigi Razprava o čebelnih rojih ne obravnava (Mihelič (1976) poroča, da je v Glavarjevi knjigi Pogovor o čebelnih rojih (1776): 296 odstavkov originalnih Glavarjevih, 233 odstavkov originalnih Janševih in 162 odstavkov od Glavarja dopolnjenih Janševih odstavkov)
- Glavar poudarja potrebo po slovenskem čebelarskem čtivu (slovenska čebelarska knjiga oddana kmet. družbi 26.7.1779 naj bi se izgubila (?))

A. pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva

Prva stran rokopisa Pogovor o čebelnih rojih. © 2011, France Stele, vir: Arhiv Republike Slovenije

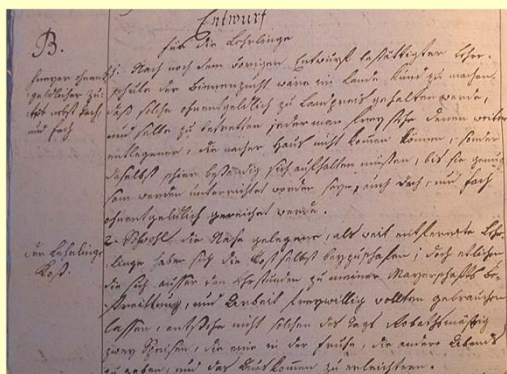
<http://www.dedi.si/dediscina/46>
 0-pogovor-o-cebelnih-rojih

A. pravilo: Osnutek ureditve državnega učitelja čebelarstva

POUDARKI:

- Glavar se skuša izogniti določilu, da morajo učitelji čebelarstva opraviti šolanje in izpit na glavni dunajski čebelarski šoli – potni stroški, starost in splošno znano njegovo znanje o čebelarstvu
- Dosledno uveljavlja določila čebelarskega patenta – še posebej, da je čebelarstvo oproščeno vseh dajatev (cestnina, mitnina in drugo)
- Predlaga skupne čebelnjake, ki bi jih vodili in oskrbovali usposobljeni skrbniki, ki bi se izšolali na čebelarsko vrtnarski šoli

B. pravilo: Osnutek za vaje

Pravilo: Osnutek za vaje – uvodna stran
– Glavar 1781
Zbirka rokopisov – AS SI 1073, 1/24 r, 13.
st. - 1941

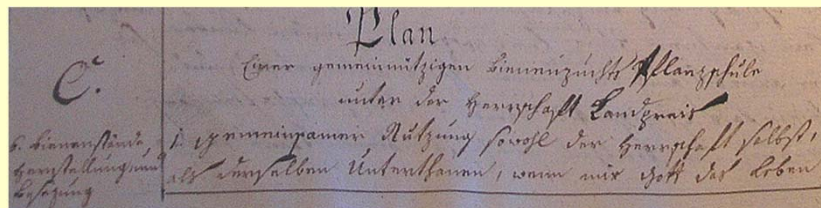
Pravilo ima 10 odstavkov.

B. pravilo: Osnutek za vaje

POUDARKI:

- Glavar za vaje predpisuje, da so stari 15 – 20 let, da so uka željni, pošteni in sposobni fantje
- Prednost imajo tisti, ki znajo brati in pisati v deželnem (slovenskem) jeziku. Tiste, ki to ne znajo, bodo naučili graščinski uslužbenci
- Šolanje se prične na začetku marca in konča konec meseca oktobra
- Vajenci, ki bodo usposobljeni, bodo odpuščeni in najboljši dobijo en panj
- Drugi, ki niso usposobljeni pa ostanejo na šoli še toliko časa, da se usposobijo. V zimskem času se usposablja tudi v mizarstvu, da bodo vešči v izdelavi panjev

C. pravilo: Načrt za splošno koristno čebelarsko vrtnarsko šolo pod gospostvom Lanšprež

Pravilo: Načrt za splošnokoristno čebelarsko vrtnarsko šolo pod gospostvom Lanšprež – uvodna stran – Glavar 1781
Zbirka rokopisov – AS SI 1073, 1/24 r, 13. st. - 1941

Pravilo ima 17 odstavkov.

C. pravilo: Načrt za splošno koristno čebelarstvo vrtnarsko šolo pod gospostvom Lanšprež

POUDARKI:

- Poudarek skupnim čebelnjakom – vsak po 120 panjev
- Glavnica – iz plače 300 gld za učitelja - v šestih letih 1800 gld za postavitev šestih skupnih čebelnjakov
- Vsak skupni čebelnjak ima dobro poučenega skrbnika – od marca do oktobra od jutra do večera pazi in skrbi za čebele – pripada mu letna plača
- Nove čebelje družine (naravni in umetni roji) so za dopolnitev ali nove čebelnjake in ne štejejo v prirejo
- V skupno čebelarstvo lahko vstopi (tudi izstopi) vsak lanšpreški podložnik

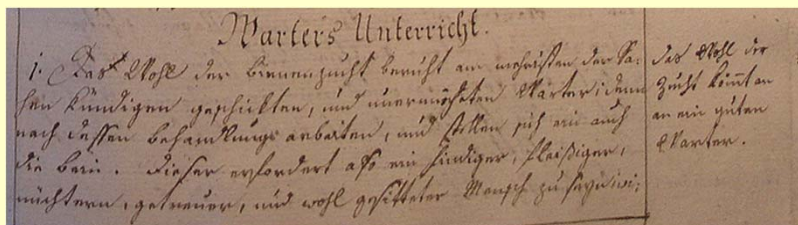

C. pravilo: Načrt za splošno koristno čebelarstvo vrtnarsko šolo pod gospostvom Lanšprež

POUDARKI:

- Nadzor in vodstvo skupnih čebelnjakov ima gospodstvo Lanšprež
- Vsak skupni čebelnjak ima tudi odbor
- Skrbnik beleži vse stroške (čebelarstva oprema, deske za panje, ...) in prihodke od medu in voska
- Letni obračun ob koncu leta. Od čistega letnega dobička se najprej nameni 10% za napravo in postavitev novih čebelnjakov ter nakup novih panjev, preostanek se nameni za skrbnikovo plačo in ostanek članom skupnosti ($\frac{3}{4}$ podložnikom in $\frac{1}{4}$ gospodstvu); pri izplačilu imajo prednost revnejši podložniki

D. pravilo: Pouk za skrbnike

Pravilo: Pouk za skrbnike – uvodna stran – Glavar 1781
 Zbirka rokopisov – AS SI 1073, 1/24 r, 13. st. - 1941

Pravilo ima 32 odstavkov.

D. pravilo: Pouk za skrbnike

POUDARKI:

Vzreja je odvisna od dobrega skrbnika	1. Dobra vzreja temelji predvsem na strokovno podkovanem, spretnem in neutrudnem skrbniku, kajti po njegovem ravnanju delajo in se ravnaajo tudi čebele. Zato mora biti iznajdljiv, marljiv, trezen, zvest in dobro vzgojen človek, sicer bo vzreja bolj nazadovala kot napredovala.
Skrbnik mora svojemu gospodu o vsem poročati in izpolnjevati njegove ukaze	2. Skrbnik mora svojemu gospodu obširno poročati o vseh pripetljajih in dobesedno izvesti vse, kar mu naroči glede pomagal, ter pokorno izpolniti vse njegove ukaze. Ne sme si drzniti, da bi, posebno v težjih zadevah ravnal svoje glavo in samovoljno postopal brez predhodnega dovoljenja gospoda.
Ne sme se umakniti od čebelnjaka	3. Potrebna je njegova trajna prisotnost pri čebelnjaku vseh osem poletnih mesecev, da zaustavi roparje, da opazi, če je panj brezmatičen in da ogrebe roje. Zato mu je strogo prepovedano, da bi se potegoval za dodatnimi zaslužki ali drugimi opravili, ne da bi to predhodno najavil in bi bil v času njegove odsotnosti nastavljen drug sposoben skrbnik.

D. pravilo: Pouk za skrbnike

POUDARKI:

Zapisnik o oštevilčenem panju	6. Skrbnik, ki zna pisati, vodi pravi zapisnik svojih panjev, ki jih označi s številkami na dve coli širokih in poldrugo colo visokih kovinskih ploščicah, zgoraj preluknjanih in označeni z napisom v oljni barvi. Te ploščice so z majhnim žebličkom pribiti na panj in zadržijo številko, ki so jo enkrat dobili, dokler panj živi. Ob menjavi podstavkov prenese ploščice s prejšnjih na nove panje in jih pričvrsti nad žrelo, številke umrlih panjev pa da mlajšim.
Kaj je treba vpisati v zapisnik?	7. V zapisnik se vpiše leto, dan, mesec in vrsta pridobljenega roja s številko panja od katerega izhaja. V zapisnik se vpišejo vsi pripetljaji vsakega panja, vpiše se teža letnega donosa medu in opiše stanje ob pregledu, da se je mogoče seznaniti z razmerami vsakega panja in se o njih poučiti iz zapisnika.

D. pravilo: Pouk za skrbnike

POUDARKI:

Pomladno čiščenje in pregled	8. Pogost pregled panjev je eno glavnih skrbnikovih opravil. Navadno ga opravi trikrat na leto. Najprej spomladi, potem ko so se čebele nekajkrat sprašile, in sicer na kak topel dan brez vetra, da čebele, ki odidejo na zrak ne otrpnejo od mraza in ne umrejo. Panj za panjem potegne ven, ne da bi ga obrnil, tako da ostanejo drobir in mrtve čebele na tleh, panj odpre in vse očisti, potem ponovno pritrdi dno in postavi na prejšnje mesto.
Na kaj mora pri tem gledati	9. Pri tem pregledu mora dobro raziskati a) moč družine, b) količino zalege, c) njihovo morebitno hudo gnilobo. Družine razvrsti v pet razredov in jih vpiše v zapisnik kot: zelo številne z D/1, številne z D/2, srednje številne z D/3, šibke z D/4 in zelo šibke z D/5.
Zapis ugotovitev kaj je treba ukreniti z zalego z hudo gnilobo	10. Enako se razume za zalego. Velik obseg zalege označi z Z/1, manj velik z Z/2, srednji z Z/3, majhne zalege z Z/4, nikakršne z Z/5, zalego z hudo gnilobo pa z GZ. Čebele iz tega panja čimprej prežene v prazen panj, tri dni in noči naj jih pusti gladovati, končno pa jih spet pretrese v prazen panj in jih prenese na mesto, umaknjeno od vseh čebel, ter jim takoj ponudi med za hrano, da ne bi preprosto umrle od lakote.

 D. pravilo: Pouk za skrbnike 	
POMLADANSKI PREGLED IN RAZVRSTITEV PANJEV	
MOČ DRUŽINE	D/1 – ZELO ŠTEVILNE D/2 – ŠTEVILNE D/3 – SREDNJE ŠTEVILNE D/4 – ŠIBKE D/5 – ZELO ŠIBKE
ZALEGA	Z/1 – VELIK OBSEG ZALEGE Z/2 – MANJ VELIKA ZALEGA Z/3 – SREDNJA ZALEGA Z/4 – MAJHNA ZALEGA Z/5 – NIKAKRŠNA
HUDA GNILOBA	GZ – ZALEGA S HUDO GNILOBO TAKOŠNE UKREPANJE
KONČNA RAZPOREDITEV PANJEV	A – PANJI Z NAJMOČNEJŠIMI DRUŽINAMI B – PANJI Z NAJVEČJO KOLIČINO ZALEGE C – PANJI S ŠIBKIMI DRUŽINAMI D – PANJI S ŠIBKO ZALEGO E – PANJI BREZ ZALEGE F – PANJI, KI JIM PRIMANJKUJE MEDU

 D. pravilo: Pouk za skrbnike 	
POUDARKI:	
Povzetek iz zapisnika	12. Potem ko preiskavo zaključijo, naj na posebnem listu napravi povzetek iz zapisnika: A) panji z najmočnejšimi družinami, B) panji z največjo količino zalege, C) panji s šibkimi družinami in D) panji s šibko zalego, E) panji brez zalege – v ustrezni predelek vpiše s kovinske ploščice oznako panja – pod F pa vpiše panje, ki jim primanjkuje medu.
Kako je treba krmiti panje, ki jim primanjkuje medu	13. Panje pod F je zaradi pomanjkanja zaloge potrebno zvečer vsak drugi dan krmiti z medom v satu, nameščenem v kobilico, ki ima tri prste širok razmik in ki jo porinemo naravnost pod gnezdo, kajti ko bi se čebele pomikale nazaj, da se nasitijo, bi od mraza otrpnile ali se ponujene hrane sploh ne bi dotaknile. S takim krmljenjem nadaljujemo, dokler ni dobiti paše od zunaj.
O panjih brez zalege, ki jih je treba ponovno pregledati	14. Panje, vpisane pod E, mora čez nekaj tednov ponovno pregledati. Če spet ni najti zalege, pridruži tak panj drugemu, s srednje bogato zalego. Tak panj je namreč bodisi brez matice, ali je matica, če jo ima, neplodna. Preden panj postavimo pod drugega, je treba matico poiskati in jo, če jo najdemo, odstraniti, sicer pride med njima do dvoboja in do nevarnosti, da bo slaba matica dobro ubila ali ranila.

D. pravilo: Pouk za skrbnike

POUDARKI:

O panjih s šibko družino in zalego	15. Tudi panje pod C in D je treba po dveh, treh tednih ponovno pregledati. Če se njihova družina in zalega medtem ne pomnoži, jim je treba odvzeti matice in panje podtakniti drugim, srednje močnim panjem. Matic pa ne uničimo, ampak jih shranimo v škatlah skupaj s približno vrčkom čebel, ker jih še potrebujemo. Potem ko smo namreč podtaknjeni panj ojačali z drugim in se je njegova zalega okrepila, združena panja ločimo in damo matico nazaj v prejšnjega. Tako se število panjev ohrani.
O močnih panjih, kdaj jim damo podstavke	16. Ko se panji z zelo močno družino (A) in zalego (B), tako okrepijo, da v aprilu in maju do srede junija napolnijo z družino vse satovje od vrha do tal spredaj in zadaj ali celo posedajo pred žrelom, je zanje pravi čas, da jim damo podstavke in jih uporabimo bodisi za roje ali za pašne družine. Za te zadnje so določeni najstarejši panji in tisti, ki so zelo pozno rojili. Prvim je namreč potrebna obnova, tem pa oddih. Pomembni, bogato naseljeni in z mlado gradnjo opremljeni panji so namenjeni za rojenje in za narejence.

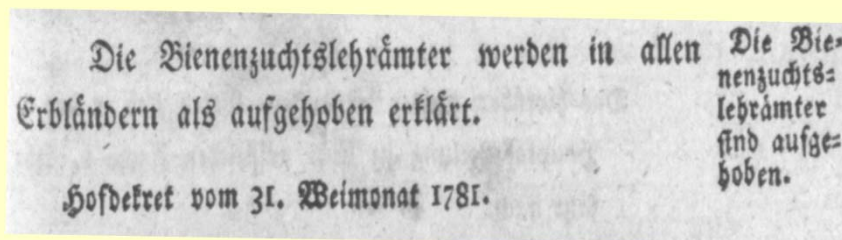
D. pravilo: Pouk za skrbnike

POUDARKI:

Kdaj in kako je treba pozimi varovati čebele pred mrazom	30. Prva dva meseca nam panjev ni treba pokrivati razen ob dolgo trajajoči ohladitvi, ker so čebele v trajni otrplosti in le malo jedo, nasprotno pa jim, ko se zima prevesi, prija, da jih malo pokrijemo, ker se takrat močnejše že pripravljajo na zalegenje. S tem naj bi nadaljevali do blizu konca maja, ker slana zalego pogosto shladi in povzroči gnitje, a potem jih lahko razkrijemo.
Skrbnik ne more gojiti svojih čebel, lahko pa se vključi v sodelovanje.	32. Skrbnika, pa naj bo nastavljen pri skupnem čebelnjaku ali drugod, je treba odvrniti od tega, da bi gojil svoje lastne čebele, da se obrani vsakršnega suma nezvestobe pri krmljenju, rojenju itd. Če pa jih želi po jesenskem tehtanju dati v skupno rabo ali pristopiti k sodelovanju z denarjem, ima do tega pravico. Prav je, da mu to celo svetujemo, ker si bomo s tem zagotovili, njegovo še večjo marljivost.

Ali so bila Glavarjeva pravila sprejeta in potrjena?

17. 12. 1781.

Ukinitev učiteljev čebelarstva

Hofdekret vom 31. Weinmonat 1781.

Handbuch aller Verordnungen und Gesetze.

Erster Band. Wien 1785, str. 505

Zaključki

Peter Pavel Glavar je napisal štiri pravila, v katera je vključil svoje bogato teoretično znanje in dolgoletne praktične izkušnje s čebelarjenjem. Prilagodil jih je udeležencem šole in gospodarskim razmeram na gospostvu Lanšprež.

S poučevanjem čebelarstva je želel svojim podložnikom pomagati iz njihovega slabega gmotnega stanja in razširjati čebelarstvo kot pomembno gospodarsko panogo.

Pri tem je poleg tedanjih splošno znanih tehnik čebelarjenja, upošteval tudi zakonska določila Marije Terezije in svoje dolgoletne izkušnje ter postopke ravnanja s čebelami.

Zaključki

Med določili posebej izstopajo:

- brezplačen pouk v deželnem (slovenskem) jeziku,
- organiziranje skupnih čebelnjakov,
- dopolnjen Janšev čebelarški nauk,
- prednost imajo vajenci, ki znajo brati in pisati,
- šolanje poteka od začetka marca do konca oktobra na posestvu Lanšprež,
- v skupno čebelarstvo lahko vstopi vsak lanšpreški podložnik,
- stalna prisotnost skrbnika skupnega čebelnjaka od marca do oktobra,
- sistematično pregledovanje panjev in spremljanje stanja,
- pregledi panjev, razvrstitev v šest razredov in določitev ukrepov čebelarjenja,
- vodenje zapisnikov o stanju panjev,
- jesenska tehtanja in letni obračun.

Zaključki

To je enkraten in zelo pomemben dokument iz zgodovine svetovnega in še posebej slovenskega čebelarstva. Pravila za čebelarstvo šolo po vsebini in v obliki kot jih je napisal Glavar po do sedaj znanih podatkih nismo zasledili.

Iz Glavarjevega pisma Tomlju z dne 28. novembra 1781 (cit. Glonar – 1938) pa je razvidno, da je Glavar čebelarstvo šolo odprl, ker piše »Moji dečki.....sedaj imam vsak večer z njimi pouk, ki ga zvesto poslušajo..«

Hvala !

Landspreis (Lanšprež). str. 124
Valvasor.J.V. Topographia Ducatus Carnioliae
moderna. Ljubljana 1995, 316 str.

Kapela na
Lanšprežu in
nagrobna
plošča:
Peter Pavel
Glavar

